

POSTMODERNİZM'İN TANIMI*

Sıtkı M.ERİNÇ**

Bugün, sadece Türkiye için değil, tüm dünya ülkeleri ve insanları için postmodernizm, tıpkı Levi's 501 gibi, kaçınılmaz bir olgu durumundadır. İnsanlar, nasıl, bir akım, bir moda uğruna, kendi anatomilerine, fiziki yapılarına bakmadan, bakmayı akıl bile etmeden Levi's 501'e saldırıyorlarsa, postmodernizm'e de öyle saldırıyorlar. Bu nedenle, aydın olduğunu farz eden ya da aydın olduğu farz edilen herkezin, hiç olmazsa bir kez postmodernizm'e el atması kaçınılmaz oluyor.

Ünlü İngiliz tarihçisi Arnold Toynbee, 1939 da yazdığı "Bir Tarih İncelemesi" adlı kitabının 5. cildinde; "modern dönem Birinci Dünya Savaşı ile son bulmuştur. Bundan sonraki dönem Post-modern dönemdir ve iki dünya savaşı arası bu dönemin başlangıcı olmuştur" der. İşte postmodern ve postmodernizm terimleri de ilk Toynbee sayesinde literatüre girmiş olur böylece.

Post modern ve bu anlayışı ya da düşünce tarzını benimseyen postmodernizm, bir akım olarak 1950'lerin sonlarında kendinden söz ettirmeye başlamışsa da, bilindiği gibi esas yaygınlığını, günlük yaşama girişini 1980'lerin başlarına borçludur.

* 8 Haziran 1994 günü Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde verilen konferans metni.

** Prof.Dr., Anadolu Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi Öğretim Üyesi.

Önce felsefi bir tanımlama, sonra politikada, tarihte ve ekonomide bir bakış tarzı, mimaride bir yöntem, edebiyatta ve plastik sanatlarda bir akım olmuş, sonra da bir yaşam tarzı, bir dünyaya bakışı eleştirme aracı niteliğine bürünmüştür.

Böylesine yaygınlığına karşın, özellikle ülkemizde, postmodernizm, 1990'lardan itibaren tıpkı "mahrem" yerine "namahrem" gibi, ya da "bilhassa" yerine "bilakis" gibi, ya da marjinal" gibi, dendiği ve demek istediği biçimleriyle kafaları büsbütün karıştırmış, anlaşılabilir bir kavramı, işin içinden çıkılmaz bir hale getirmiştir. Bu nedenle, zannederim, öncelikle bu birleşik ifadenin anlamının öncelikle sözcük-sözcükler olarak irdelenmesi gerekir.

Modern olmadan, postmodern olunamayacağı için, böyle bir açıklamada ilk kez modern'i ele almak kaçınılmaz görünmektedir.

Modern sözcüğü, Latince modernus sözcüğünden değişerek günümüze gelmiştir. Modernus, ilk kez, MS.5.yy.da, kendi çağını, yani beşinci yüzyılı, önceki dönemler açısından tanımlamak amacı ile kullanılmıştır. Burada kastedilen; tamamen hıristiyanlaşmış bir dönemi pagan ve romalı geçmişten ayırmaktı. Bir başka deyişle; hıristiyan olmak bir modernlikti.

Alman felsefeci Jürgen Habermas'a göre, içeriği sürekli değişse bile "modern" sözcüğü, bir terim olarak kendini; "eski"den "yeni"ye bir geçiş sonucu olarak görmek adına kullanılmıştır.

O halde modernizm ya da modernlik, her şeyden önce bir "eski" kavramını baz almak ve ona göre "yeni" olma durumudur ve bir karşılaştırma eylemini içinde barındırır.

Rönesans, Antikçağ'a karşı bir modernliktir. 18.yy. aydınlanması

Romantik Modernizm'dir. 19. yy endüstrisi Radikal Modernizm'dir. Osmanlıyı yıkan, Cumhuriyeti kuran Modern Türkiye'dir. Bu gibi örnekler bize göstermektedir ki modern kavramı bir karşılaştırmayı, bir önceliği daima, açık ya da saklı bir şekilde ifade eder.

Bir önceki dönemle kendi arasında bir ilişki kuran bireysel ya da toplumsal bir bilinci tanımlayan modernizm, her şeyden önce bir "bilinç" işidir. İkinci olarak ise, modernizmin "yeni" kavramını içerdiğini görüyoruz: Özünden yeni olma...

Yeni, eskimedikçe ya da modası geçmedikçe yenidir. Fakat, bir süreci de gösterirse klasikleşir. Yaşam tarzı, dünyaya bakış biçimi gibi eylemler anıksal olmayıp bir zaman boyutunu da imlerler. Bu boyut, kimi zaman, bir kuşağı, bir nesli bile içine alır. Klasik ise bir eskiliği, ya da geçmişliği tanımlar. O halde modern ile klasik arasında, yeni ile eski arasında, bu bağlamda bir ilişki, gizli bir bağ, her zaman vardır. Bu bağın düğüm noktasını bulmak ise kolay bir iş değildir. Bulunduğu varsayılsa bile, duruma, zamana, konuya göre değişebilir, değişkenlik gösterebilir. İşte, postmodern'de ya da postmodernizm'de modernizmin açık uçluluğu buradan gelir. Modern olarak ne alınacak? Hangi tarih, hangi olay, hangi olgu, hangi model?

Bu temel, ya da başlangıç karmaşası, postmodernizmin içeriğini genişletmekten öte bir anlam taşımaz. Bir başka deyişle, postmodernizm tarihi (geçmiş), gelenekleri, ikonografi'den arabesk bezemeye dek, her türlü, yöresel ya da evrensel sanatı içine almak durumundadır. Yani modernizm, bakış açısına göre sınır tanımamaktadır.

Bunun yanı sıra, Alman sosyologu ve filozofu Max Weber, kültürel modernliği, aklın üç özerk alana ayrılışı olarak tanımlar: Bilim, ahlak ve sanat. Akli özerklik bilimi, ahlak ve sanat ise hem ilerleme, gelişme yaratır, hem de toplumlar içinde ve arasında kültürel işgörüler, kültürel açılımlar oluşturur. Bu ise bir kültürel yoksullaşma demektir. O halde modernizm,

daha önce belirtildiği gibi hem klasizmi, hem de kültürel yoksullaşmayı bir arada barındırır.

Modernizmin başlangıcı ve içeriği hakkındaki bu kısa açıklamadan sonra bir de bitme, ya da en azından postmodernizmin başlamasındaki ilk noktanın ne olduğu, ne olabileceği üzerinde durmak gerekir.

Edebiyat alanında Fransız şairi Baudelaire'in (1821-1867), Elem Çiçekleri ve Yapay Cennet adlı yapıtları modern kavramına avangard (öncü) akımın girişi olarak kabul edilir. Daha sonra Dadaizm, Sürralizm gibi akımlarla devam eden avangard eğilimler, modernizmde son noktanın olmasa bile doruk noktanın göstergeleri olarak belirtilir. Öncülük, geleceğe dönük olacağı için, bilinmiyene, bilinemiyene doğru bir devinimi ifade eder. Fakat böyle bir eğilim, aynı zamanda, bir de çıkış noktasını kaçınılmaz kılar. Öncü olabilmek için bu çıkış noktasını iyice tanımlamak, hatta abartmak gerekir. O halde modern içinde bir noktanın yüceltilmesi gerekir ki bunun üzerine öncülük sıfatı kazanılabilsin, avangard olunabilsin.

Soyut Dışavurumculuk -- Pop Sanat -- Kavramsal Sanat -- Minimal Sanat -- Fotogerçekcilik -- Toprak Sanatı -- Vucut Sanatı -- Happening gibi avangard eğilimler, sanatın ölçüt olarak alındığı andaki durumundan, onun dış görünüşündeki (belki biçimindeki) baskılardan, uygulamalardan, klişe kavramlardan kurtarılarak sanatsal eyleme yeni ve dolayısıyla öncü bir nitelik kazandırmak ister. Yani, öncü, bir durumu önce abartır sonra da ona tepki gösterir, Tepki, baş kaldırma gereksinimi, sadece modern olana karşı değil, aynı zamanda modernizmin içinde de vardır. O halde, postmodernizmi, modernizme baş kaldırma diye tanımlamak onu açıklamak için yeterli değildir, belki de gereksizdir.

Tekrar esas konuya, modernizmin sonuna gelirse ve muklaka bir son aramak gerekiyorsa, bu sonu; avangard eğilimlerin kendi içinde bir değişime uğraması şeklinde belirtebiliriz.

Modern ve modernizm ile ilgili bu kısa açıklamadan sonra kavramın, postmodern/izm kavramının diğer sözcüğüne, yani post sözcüğüne geçmek gerekir.

“Post” bugün, İngilizcede kullanılış şekliyle iki anlamı birlikte içerir. İlki, Latince orijinine uygun olarak “sonra-sonrası” anlamına gelir. Örneğin “post-graduate”, üniversite, yahut lisans eğitiminden sonraki eğitim demektir. İkinci anlamı ile ise “post”, bir eklenti, bir ekleme demektir. Örneğin, özellikle bayanların daha iyi bildikleri “pastiche”, bir şeyin -saçın-bitiminden sonra ona eklenen, yapay olan, fakat bitenle bitişen, yani eklentinin fark edilemeyen halidir. “Post”iki anlamdan başka bir tanımlamayı içermez. Kimilerinin vurgulamak istediği, demeye getirdiği, postmodernizm’e yakıştırdığı karşı koyma, tepki gösterme gibi eylemleri içeren, imleyen herhangi bir anlam yoktur post sözcüğünde.

Post-Modernizm’e gelince: Bu akımı ister araya tire koyarak, ister koymayarak yazalım, salt sözcük olarak şu şekilde anlamak, en azından sanattaki uygulamaları kavrayabilmek açısından, yararlı görülebilir: Postmodernizm, modernizm’den sonra, fakat onun üzerine oluşturulan bir akımdır. Bu akım, yine tanımı icabı, modernizm’i temel alır ve onu red etse bile, onun ayrışamaz bir eki olarak yapar bu reddi. O halde Postmodernizm, her şeyden önce, bir eklektik anlayış içinde, çoğulculuğu benimseyen “her şey olur” parolasıyla kendini ortaya koyan bir akımdır. “Ya öyle-ya böyle” değil, “hem öyle-hem böyle” düşüncesi onu çoğulcu, çok yönlü bir akım haline getirir.

Ünlü İtalyan düşünürü ve edebiyatçısı Umberto Eco, Postmodernizm’i çift anlamlılık, çift işlev yolu ile yeni bir maniheizm olarak tanımlar. Ironi ve eğlencedir bu çift anlamlılık.

Eco’nun deyişi açısından yaklaştığımızda Postmodernizm’in bu eklektik yapısının kaynağını şöyle ifade edebiliriz: Hem modernizm üzerine bir yargı taşıyacak, hem de sonrası üzerine en azından bir imleme.

Bu ikiliği yaratmada sayısız yol ve yöntem varsa da temelde bunları iki grup altında toplayabiliriz: Ya J.F. Lyotard gibi radikal olacak, ya da J.Habermas gibi uzlaştırıcı... Ya modernizmin baskıcı-ayrımçı (olumsuz) yanlarını ölçüt alacak, ya da eşiklikçi-uzlaştırıcı (olumlu) yanlarını... Ya modernizmin derinliklerinde yatan bastırılmaz tarihi bir dürtüyü çarpıtarak vurgular, ya da bu dürtüye etkili bir biçimde bastırır ve saptırır.

Yöntem ne olursa olsun, hangi gruba girerse girsin Postmodernizm'in esas esprisi, modernizm gibi "yeni" peşinde olmamak, bu yeninin, yeni olanın önce öyküsünü anlamak, ondan sonra da artık yeni olmayan ve dolayısıyla aynı olmayanın, engellenemeyen, tersine çevrilemeyen değişimlerini aramak, bulmak ve göstermektir.

O halde, Postmodernizm için her şeyden önce "modernleşme" sürecinin tamamlanmış olması, modernleşmenin özyapısının bir daha geri gelmemek üzere silinmiş olması bir önşarttır. Bir başka deyişle, yaşam tarzı olarak ve dolayısıyla eylem olarak modernliği özümsemiş hazmetmiş, sindirmiş olmak gerekir. Aksi halde Postmodernizm bir taklit olur. Hem de kişiliği bile yok edici bir taklit...

Postmodernizm, üstyapının temellerinin, temellendirilmesinin ve bu temeldeki öğelerinin eritilmesini zorunlu kılar. Tıpkı, öğneğin soyut sanata geçebilmek için somut sanatın özümsemiş olması gibi.

Postmodernizm'in, bir kavram olarak felsefi ve toplumsal işlevi tam olarak alımlanmadan, felsefi ve toplumsal işlevleri arasındaki ilişkiler tam kavranmadan, anlaşılabilirliği biraz zormuş gibi görünmektedir. İşte Postmodernizm üzerine yapılan, yapılıveren serbest "kehânet"ler ve bu alımlama ve kavrama noksanlığından olmaktadır.

Postmodernizm, bir düşünce tarzı ve bu düşünce tarzının ifade ediliş biçimi olduğu için sanatın bir tekniği imiş gibi kullanılamaz.

Kullanılmaya kalkışınca ortaya acemi bir taklit ürününden başka bir şey çıkmaz.

Örneğin Vincet Van Gogh'un "Bir Çift Bot" adlı tablosu reformist bir yapıttır. Walker Evans'ın "Floyd Burroughs'un İş Ayakkabıları" adlı fotoğrafı bir avangard eserdir. René Magritte'nin "Kırmızı Model"i bir postmodern üründür. Bunlardan sonra Türkiye'de yapılan benzeri heykeller ve resimler birer uyarlamadır, o kadar.

Postmodernizmin, her şeyden önce, postmodern insanın yaratılması şeklinde algılanması gerekir.

Postmodernizmin 1950'lerin sonlarında 1960'ların başlarında ortaya bir akım olarak çıktığı kabul edilir. Özellikle o tarihlerde ikinci ellerce benimsendiği gibi gelecekle ilgili kestirimlerde bulunma, koyutlar (postulat) koyma demek değıldir Postmodernizm. Aksine şu ya da bu olgunun (toplumsal, kültürel, politik, sanatsal gibi en geniş anlamında şu ya da bu olgunun) sona erdiğine dair görüşlerin, düşüncelerin yer aldığı, savunulduğu ya da gösterildiği bir akımdır, bir bakış tarzıdır.

Örneğin felsefede varoluşçuluk, buradan resme geçen kübizm ve soyut dışavurumculuk, Postmodernistler için bir itkinin olağanüstü ürünleridir ama tüketilmiş bulunmaktadır.

Postmodernist bakış açısının plastik sanatlardaki en etkin kanıtı mimaridir. Çünkü mimari, hem bir yapının kendini, hem de çevresiyle, kentle, kentliyle olan ilişkiyi tanımlar ve bu ilişki kümelerinin yeniden değerlendirilmesi Postmodernistler için mimariyi aranan alan haline sokar.

Postmodernizm'in sadece biçim olarak değil, bundan önce ve ilk önce, bir kültürel başatlık olarak ele alınması gerekir. Böyle olunca da mimari, bir kültürü sorgulayan ve yargısını en somut şekilde ortaya

koyabilen en iyi sanat alanı gibi görünmektedir.

Mimaride Postmodernizm kendini bir tür “estetik popularizm”, bir başka deyişle de kitle estetiği şeklinde ortaya koymak zorundadır. Mimariyi etkileyen, ya da mimarinin etkilendiği kitle estetiğini, evrensel boyutta etkileyen üç temel faktör sayılabilir. Bunlar: a) Arsa spekülasyonları nedeni ile mimari sanatının bir meta ticaretine dönüşmesi, b) Kentlere yapılan sürekli göç, c) Satın alma gücünün, şu ya da bu yolla el ve sınıf değiştirmesi. Sanat ve estetik açıdan olumsuz kabul edilen bu etkiler kendini en belirgin şekilde mimaride hissettirmiştir ve ettirmektedir. İşte modernizmi tanımlama ve yerme işini, bir bakıma üstlenmiş olan Postmodernizm, bu gerçeği yakalamış ve değerlendirmiştir.

Yukarıda kısaca değinilen mimari örneğinden de anlaşılacağı gibi, kitle estetiğini çözümleyebilmek için popüler kültüre, yani kitle kültürüne bakmak gerekir.

Bugün için kitle kültürü ki bu, nüfus ölçüt alındığında, bazı öze dönük ayrılıklar gösterse de evrensel kültür olarak adlandırılabilir; Pavarotti ile birlikte Arabesk dinlemek, viski ile lahmacun yemek, siyah donla plaja gitmek, bir haftadan beri yıkanmamış vucuda Old Spice sürmek şeklinde tanımlanabilir. Kitle kültürü böyle olunca mimarinin yansıttığı kitle estetiğinde banalliyi ve kitsch'i, TV. Brezilya dizilerini ve Hafta Sonu Gazetesi kültürünü, reklamları ve modelleri, gece showları ve Hollywood kırdılıvurdulu filmlerini ve benzerlerini içeren bir zevk kategorisi ile birlikte Proust edebiyatı ve Mahler müziği içeren başka bir zevk kategorisini de içine, kendi bünyesine alır, almak durumundadır.

Mimarideki bu eğilim, ciddi bir zaman farkı gözetmeksizin, kültüre bağlı olarak plastik sanatların tümünde kendini gösterecektir.

Sanatta, özellikle plastik sanatlarda Postmodernizm'in öncülüğünü Amerika Birleşik Devletleri yapmıştır. İç savaşlardan sonra “ulus-devlet”

kavramı içinde oluşturduğu modern Amerika, bu yeni ülkenin gereksinimlerini, Avrupa'dakilerden daha ileri bir şekilde karşılamış ve 20. yüzyılın son çeyreğinde görevini tamamlamıştır. Bugün ABD Postmodern bir toplumdur ve "ulus-devlet" değil, çok kültürlü bir "bileşke"dir. Çok uluslu ekonomik yapı ve çok yönlü finans kanalları, dünden farklı yeni bir insan tipini zorunlu kılar. Bu yeni tip ise yeni yapılanmayı, yeni yapılanma da yeni, yepyeni kültürel boyutları kaçınılmaz kılar.

ABD'nin yeni yapılanmasının felsefi temelleri Adorno'ya oturtulabilir. Adorno, Postmodernist yaklaşımın felsefi açıdan öncülerindedir.

Marxist felsefeyle temellendirilen ve onun yeni bir yorumu üzerine kurgulanan Frankfurt Okulu'nun ABD'deki çalışmaları döneminde Herbert Marcuse, Adorno ve yandaşları, belki de Amerika örneğinden hareketle yeni kültürün evrensel boyutunu son derece reformist bir yaklaşımla değerlendirmişlerdir.

Bu felsefenin temel ilkesi, daha başlangıçta da hemen vurgulanan, birlik ve beraberlikten çok, bütünlükten ziyade, çoğulculuk ve çoğulculuğa geçiştir. Bu düşüncenin sanata yansması ise; biraraya getirme, bu amaçla derleme ve yeniden bütünleştirmedir. Görsel sanatlar için özellikle, bu yaklaşım tek bir cümle ile şöyle vurgulanabilir: Tek bir dünya içindeki çeşitlilik...

Böyle bir kültürel yapılanma sonucu Pastmodern sanat ABD'nde doğmuş ve oradan eski kıtalara da yayılmıştır.

Postmodernist yaklaşım, bir başkaldırmadan çok bir silkenme ve belki de kendine dönme, özyapıyı yakalama eğilimi olarak düşünülmelidir.

Her akım, bir önceki akıma oranla, belli ölçüde de olsa reformisttir ve önceki akıma tepkidir. Fakat Postmodernizm ile modernizmin ilişkisi,

örneğin Yansıtma Kuramları ile Biçimcilik ilişkisi gibi tam karşıt, rijit ve red edici değildir, olamaz da. Çünkü Postmodernizm kavramı, altı çizilerek belirtilmelidir ki salt biçimsel olmaktan çok tarihsel bir kavramdır ve geçmişle sert ya da yumuşak, bölücü ya da birleştirici bir yöntemle hesaplaşmadır. Ayrıca Postmodernizm sorunu sadece estetik bir sorun değil, aynı zamanda politik bir sorundur. Postmodernist bir sanatçı düşüncelerini hangi sanat alanıyla belirtirse belirtsin, hangi yöntemi benimsemiş olursa, olsun, bu düşünceler, temelde, yaşamakta olan toplumsal anın, özünde bir politik kabulün ya da reddin nesnesini oluşturduğu tarihi görüşlerini yansıtma şeklinde ortaya çıkacaktır. Aksi halde Postmodern olmaz, olamaz. Ayrıca, bu görüş, o sanatçının benimsediği geleceği dönük politikası ile de kaçınılmaz bir ilişki içindedir. Bir başka deyişle sanatçı, hem modern dünya ile ilgili olarak yeterince donanımlı olmalı, o dünyayı özümsemiş bulunmalı, hem de geleceği üzerine savunulabilir, kanıtlanabilir düşünceler üretebilmelidir.

Postmodernist eğilimin tanımlamasını kısaca böyle gösterdiğimizde hemen anlaşılabilir ki Postmodernizm, antimodernizm demek değildir. Ya da modern karşıtı, postmodern yanlısı anlamına gelmez.

Postmodernizm, istediği kadar tepkici olsun, reddeden bir tavırda bulunsun yine de modernizmle içiçe, ondan hareketle ve onunla birlikte olmak durumundadır. Bu, onun tanımı gereğidir.

Örneğin, Clark Gable ya da Marlon Brando posterleri, modern akımda romantik ya da sert erkek tipini imlerken William Hurt posterleri, bir postmodern anlayışı simgeler ve tarihsel erkek imlemeleri yerine rol yetisi vurgulanmış olur. Bu, modern eğilimlerin postmodern bir algılanışı demektir.

Ya da “Doğruyum, çalışkanım, yaşam küçükleri korumak...” marşının gerçek dışı kaldığını vurgulamak ve buna çağdaş bir yaklaşım getirebilmek postmodernlik olur.

Bu son iki örnek bile, modern ile Postmodern'in nasıl birbiri ile bağımlı olduğunu göstermeye yeter kanısındayım.

Postmodernizm anlayışında zaman kopar: Şimdiki zaman, kendini odaklaştıran tüm çabalardan ve ereklere özgür olarak yeni bir uygulama ortamına girer ku bu özdeş kültürün ve onu yansıtan modernizmin yok edilişi demektir. Üstelik bu yok ediliş, aynı zamanda, çok uluslu bir uzam içinde gerçekleştirilmek durumundadır ki Postmodern olabilsin.

Postmodernizm; "yüce", "baş yapıt" gibi tanımlamalarla adlandırıldığı, yalnızca belli bir içeriğin ya da özün en belirgin ve üst duruma ulaştığı yapıtları, yargıları, kendi içinde tutarlı yeni bir uzam türü olarak bilinç düzeyine en yaklaştırdığı andır bir anlamda da. Örneğin Leonardo'nun "Son Yemek" tablosunu, bugünkü uluslararası liderlerle tekrarlamak, yeniden tablolaştırmak, eski yapıttaki klasik anlamları, göndermeleri, yarının dünyası içinde yorumlamak ve yarının dünyasını yorumlayabilecek bir imleme ile değiştirmek...

Daha önce belirtilen bir kaç örnekten de anlaşılacağı gibi Postmodernist düşüncenin temelinde eklektik bir yaklaşım yer almaktadır. Kitle kültürünün üst üste biriktirilerek yığılmış malzemelerini, söz gelimi İkon'dan Picasso'ya dek, o kültürün tamamlanmamış kısımlarını, örneğin evrensel barış gibi, özgürlük gibi, laiklik gibi, motiflerini, örneğin arabesk bezeme, kutsal hilal, beyaz güvercin gibi, ya da bunların eleştirel aşamalarından herhangi bir kesitini örneğin, krallıktan cumhuriyete geçiş, ya da kadınlara oy verme hakkı tanıma gibi, kendi işlevselliklerini, kimi zaman alaycı bir yaklaşımla yadsıyarak kendi yapıtlarına baz almak, Postmodernist eklektiğin, yani seçme ve derleme yönteminin en yaygın görüntülerini oluşturur.

Modernizmin temelinde yatan etik değerler, kimi zaman bu

değerlerin savruk kullanımları ve kimi zaman da bu değerlere ters düşen özbilinç kavramları, bunların yarattığı evrensel çokluk ve çeşitlilik, grotesk bir armoni ile yanyana getirilerek, ahlaki değerleri bir kez daha vurgulamak ve gerekiyorsa yermek amacı ile yeniden yapılandırılır bu akımda. Bu tutum ve genel felsefe, Postmodernizm'in protestocu olarak, fakat çok yanlış bir şekilde tanımlanmasına neden olmuştur. Yanlıştır çünkü, her akımın bir öncekini ya da öncekileri eleştirmesi, onlara kızması, çatması ne kadar protesto niteliği taşırsa Postmodernizm için de o kadar taşır, ne az ne de fazla.

Leonardo'nun tanrılar katında ve erdemliler dünyasında bir "Mona Liza" yapması ne denli isyan ve red ise, Duchamp'ın daha 1912'lerde kübist bile olsa bir tablo yapmak gerektiği önvarsayımını bir kenara bırakması o denli protestodur.

Postmodernizm'in ilk ilâhlarından biri olan Duchamp'ı da Buren eleştirir. Onu, yapıtın sunulmuş mekanı açısından putları yıkmaması nedeni ile yerer.

Bir Postmodern sanatçıyı isyankâr gösteren, onun cesaretidir, cesurluğudur: Yaşanılmakta olan dünyayı eleştirebilecek, modernizm karmaşasını ve zıtlıklarını yakalayabilecek edinimleri ve bunları yansıtıdır.

Hatalı yargılara neden olan ikinci olgu da şöyle gösterilebilir. Bilindiği gibi "ulusal-devlet" ya da "ulus-devlet", modernlik kavramı içinde Amerikan kent yaşamı üzerinde odaklaşmıştır ve modern dünya da bu model çevresinde dönmektedir. Postmodernizm, modernizmin her hangi bir noktasını çıkışı için konu olarak, temel olarak alabilirdi. Amerikan kent yaşamında 1950'ler; James Dean'in romantik erkeğin yerine asi genci temsil ettiği dönemdir. 1960'lar ve 70'ler, özellikle Vietnam Savaşı'nın neden olduğu asi-melonkolik, yabancılaştıran-psişik erkek tipidir. 1980'ler ise sadist-mazoist, anarşist ve narsist erkek tipidir. Yine 1980'lerde, takım elbiseli ciddi işadamı da yerini T-shirt'lü, şortlu, koyu renk gözlüklü, zengin

olduğu anatomik yapısından ve fizyolojik görüntüsünden anlaşılan erkek imajına bırakmıştır. Amerikan kültürünün -dolayısıyla evrensel kültürün- deşilerek bu tiplerinin bulunması ve bu tiplerin sergilenmesi, Postmodernizm için ve Postmodern bir yaklaşım için, hem kendi zamanını tanıma ve sorgulama, hem de zamanını düşünsel olarak aşma demektir. Yoksa protesto değil, kanımca.

Sonuç olarak Postmodernizm hem bir sorgulama, hem de bir yanıt arama işidir. Kuralları bulma, onlarla oynama ve bu yolla onları zenginleştirme hem bir demokrasi gereğidir, hem de demokratik yürek büyüklüğüdür.

Tüm sanat akımları felsefi bir temele oturur kuşkusuz. Fakat sanatçıyı genel olarak ilgilendiren, bu akımların teknik ifade tarzıdır. Bir felsefe, bir felsefi görüş, bir kez teknik bir akıma dönüştümü bundan sonrasında sanatçılara bu teknik akımı değerlendirmek; geliştirmek, oluşturmak ve daha iyi, daha iyi, en iyi'ye ulaştırmak düşer. Teknik, atölye kapsamına girer ve ustadan el almakla sağlanır çoğunlukla. Oysa postmodernizm bir teknik değil, hatta bir tekniksizliktir deyiş yerinde ise, Bu akımın kavranmasındaki zorluk da işte bu görsel sorundan kaynaklanır öncelikle.

Modernizmin özünü yakalamak, modern gibi görünmek değil, modern gibi düşünebilmek, modernizm felsefesini ve tarihini özümseyebilmektir. İşte Postmodernizm akımını ve Postmodernist yaklaşımı kavramadaki zorluğun ikincisi de bu "özne" koşulundan kaynaklanmaktadır.

Lytard'a göre Postmodernizm'in "gelecek zamanın geçmişi" paradoksuyla anlaşılması gerekir. O halde bir yapıt belki de önce Postmodern ise modern olabilir. Böyle anlaşıldığında, postmodernlik sonuna varmış modernizm değil, doğum halindeki modernizmdir ve bu hal süreklilik gösterir.

Bu açıklamalardan anlaşıldığı gibi, belki de Hegel'e kadar uzanarak şu yargıda bulunulabilir: Günümüzde sanatın işlevini yürütebilmesi için sadece düşünen sanatçıya değil, feylezof sanatçıya greksinim vardır ve bu yaklaşım Postmodernist bir eğilim içinde temele antik çağı almak demektir.

Eğer böylesine derin bir yaklaşımla kavrayamazsak Postmodernizmi, onun çok sesliliği, eklektik yapısı 20. yüzyılın son çeyreğinin insan tipini zit sesliliğe ve anarşiye, hatta kaosa götürebilir ki bunu modernizm şeklinde algılamanın olanağı yoktur.

KAYNAKÇA

1. CHIPP, Herschel B., Theories of Modern Art, University of California Press, California, 1968.
2. ECO, Umberto., Günlük Yaşamdan Sanata (Çev: Kemal Atalay), Adam Yayıncılık, İstanbul, 1992.
3. ISKENDER, Kemal., "Postmodernizm-Bir Sunuş", Sanat Çevresi Dergisi, Sayı 182, Aralık 1993.
4. ISKENDER, Kemal., "Nereye Kadar ve Nasıl Bir Modernizm?" Türkiye'de Sanat, Plastik Sanatlar Dergisi, Sayı: 13, Mart/Nisan 1994.
5. JAMESON, Fredric., Postmodernizm (Çev: Nuri Plümer), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1994.

6. JENCKS, Charles., Post-Modernizm, Rizzoli International Pub. Inc., New York, 1987.
7. JOHNSON, Ellen H. (Edit.), American Artists on Art, (from 1940 to 1980), Harper and Row. Pub., New York, 1982.
8. SADAK, Yalçın., "Türkiye'de Postmodernizm", Türkiye'de Sanat, Plastik Sanatlar Dergisi, Ocak/Şubat 1992.
9. SARAÇLAR, Aylin., "Postmodernizmin Tarihsel ve Toplumsal Anlamda Değerlendirilmesi", Edebiyat Eleştirisi Dergisi, Sayı: 4, İzmir, 1993.
10. ZEKA, Necmi (Derleyen), Postmodernizm, Kıyı Yayınları No: 102, İstanbul, 1990.